

Seniorit asiantuntijakertojina

Pitkään eläneillä ihmisillä on paljon tietoa ja muistoja elämänsä varrelta. Heidän tapansa kertoa menneistä on kuitenkin yksilöittäin erilainen. Osa heistä kuvailee historiallisia totuuksia ja värittää niitä taidokkaasti omilla henkilökohtaisilla kokemuksillaan. Jotkut kertovat elämästään opettavaiseen sävyyn, varsinkin, jos kuulija edustaa nuorempaa sukupolvea. Joidenkin muisti takkuaa, ja he saattavat keronnassaan etsiä tukea toisten sanomisista tai viitata ikätovereidensa parempaan muistiin. Toiset taas kertovat elämästään ja historiallisista tapahtumista asiantuntijan roolissa, ja heidän tapansa kertoa paneudun tarkemmin tässä.

Olen haastatellut kolmeakymmentä yli 70-vuotiasta henkilöä tekeillä olevaa suomen kielen alan väitöstutkimustani varten. Haastattelut on tehty vuosituhannen vaihteessa, ja informanttini kuuluvat ikäpolveen, jolla on paljon muistoja sota-ajoista. Käytän haastateluistani peitenimiä.

Asiantuntijakertoja kertoo yleensä mielellään tarkkoja kuvauksia menneistä ajoista ja muistaa mainita myös päivämäärät ja vuodet. Hän haluaa olla ehdottoman tarkka kertomuksen yksityiskohdista ja korjaa hanakasti, jos kuulija on saanut puhutusta väärän käsityksen. Asiantuntijakertoja pyrkii kronologiseen kerontaan, ja hän saattaa pahoitella suoraan, jos tapahtumajärjestys vahingossa syystä tai toisesta rikkoutuu. Hänen puheessaan voi vilahdella historiallisia lähdeoteoksia ja puheena olevan alan termistöä, mikä tukee ja vahvistaa vaikutelmaa hänen tietämyksestään.

Asiantuntijakertoja on yleensä omassa yhteisössään arvostettu ja hyvämuistinen tietopankki, ja hänen sanaansa luotetaan. Hän ky-

kenee erikseen pohtimatta kuvailemaan kuin napista painaen yhteiskunnallisia tapahtumia ja erilaisia maaseutukulttuuriin liittyviä tapoja, kuten viljankorjuun vaiheita. Asiantuntijakertoja tuo yleensä jollain tavalla haastattelussa esiin, että hän kertoo historiallisia totuuksia ja että hänen sanansa ovat yleispäteviä, eivät pelkkiä omia mielipiteitä tai subjektiivisia kokemuksia.

79-vuotias Heikki on tyyppillinen asiantuntijakertoja. Hänelle tärkeää on, että etenkin sota-ajan historialliset faktat tulevat ”oikein” ja kronologisesti kerrotuiksi vuosilukuineen kaikin puolin. Tämän paljastaa muun muassa se, että hän auttaa kuulijaa pysymään kärryillä monipolisessa kertomuksessaan. Heikki esimerkiksi kuvailee ensin vuoden 1939 tapahtumia, mutta siirtyykin sitten hetkeksi kertomaan myöhemmistä ajoista. Kun hän palaa takaisin pääkertomukseensa, hän sanoo asian ääneen: *mie nyt palasin nyt tähän vuoteen kolkytyheksä.*

Myös 77-vuotias Tuomas on historian harastajana tarkka sotatapahtumien kronologisesta järjestyksestä ja ”oikeellisuudesta”. Heikistä poiketen Tuomas kuitenkin höystää kertomaan faktatietoja ja itse sotatantereella kokeemaansa muutamilla kirjallisilla lähteillä ja tilastoilla. Näin hän osoittaa perehtyneisyyttään ja asiantuntijuuttaan.

Asiantuntijan roolissa kertoo myös 85-vuotias Annamari, joka viljelee puheessaan oman alansa termistöä ja nimiä. Hän pudottelee miettimättä käymiensä koulujen ja työpaikkojensa monimutkaiseltakin kuulostavia nimiä ja kouluihin liittyvien henkilöiden titteleitä: *Kuopion karjatalousopiston karjantarkkailijakurssi ja Etelä-Karjalan karjatalouskoulu*, jonne hänet värväsi *maatalouskeskuksen karjatalous-*

agronomi. Myös jotkin hänen sanavalintansa kieliävät saadusta koulutuksesta ja opettajana toimimisesta: hän sanoo hauskaasti äitinsä antaneen heille lapsille hyvää *perusopetusta*, jolla he ovat elämässä pärjänneet.

Erilaiset ajanmääritykset, kuten vuoden tai tarkan päivämäärän mainitseminen, luovat kerrontaan historiallista asiantuntijuutta ja ylläpitävät tapahtumien aikajärjestystä. Ne ovat myös osoitus kertojan hyvämuistisuudesta ja hahmotuskyvystä. Oman aineistoni mukaan päivämäärien ja vuosilukujen taaja mainitseminen on tyypillistä nimenomaan miehille, ja varsinkin silloin, kun he kertovat sota-ajan tapahtumista, joissa kronologisuudella on tietenkin suuri merkitys. Muistolta ikään kuin putoaa pohja ja arvo, jos sitä ei pysty ikäämään aikajanalle faktatiedon tavoin tai jos kertomuksen kronologisuus särkyy.

83-vuotias Matti on tyyppiesimerkki ihmisestä, joka suorastaan leikittelee päivämäärillä ja luvuilla. Hän ei latele päivämääriä ja vuosilukuja ainoastaan kuulijaa helpottaakseen, vaan hän lienee aina hahmottanut kuluvaan aikaan ja menneisyyttä kellontarkasti. Siitä oivana osoituksena on kohta, jossa hän kertoo kahdeksanentoista päivän olleen hänen elämässään erityisen merkityksellinen; Matti luettelee lukuisia sattumuksia, jotka hänelle tuolla päivämäärällä ovat tapahtuneet.

Kukaan ei pysty haastattelutilanteessa tuottamaan tällaista yhteenvetoa, ellei ole jo aiemmin pannut merkille, miten tietty päivämäärä toistuu elämän merkittävissä kohdissa. Mielenkiintoista on, etteivät Matin mainitsemat vuosiluvut useinkaan kuljeta hänen kerrontaansa aikajanalla eteenpäin, vaan ne ikään kuin pysäyttävät kerronnan, antavat itse tarinalle tilaa hengittää.

Asiantuntijakertoja siis hallitsee historialliset faktat, tilastolähteet, muistaa tarkat päivämäärät ja liikkuu kerronnassaan mielellään menneisyyden kronologisella aikajanalla. Hän ei hypätele vapaiden assosiaatioiden perässä. Jos hän kuitenkin eksyy sivupolulle ja päätyy aasinsillalla toiseen aiheeseen, hän useimmiten taustoittaa ja selittää hypähdyksensä kuulijalle.

Asiantuntijan roolin ottanut kertoja voi olla myös kansatieteellisen tai folkloristisen tiedon spesialisti. 81-vuotias Hanna on omassa yhteisössään ollut vuosikymmeniä tunnettu perinteen- ja murteentaitaja, joka on kasvanut ja totunut rooliinsa. Hän on myös osallistunut moniin perinteenkeruisiin tiedonantajana. Hän esimerkiksi kuvailee sujuvasti kysymättäkin, miten lyhteistä tehtiin kuhilaita eli kuivatuskekoja: *rukkiista laitettiin kaksoist lyhettä yhtee ja kaurast tehtiin viis lyhettä et neljä, neljä pyrstöö ja sit yks katoksi*. Joistain lyhyistä kertomuksista huomaa selvästi, miten niiden muoto on kiteytynyt, sillä Hanna on kertonut saman tarinan tai kuvauksen useita kertoja.

Jokaisella ihmisellä on oma tapansa ilmaista itseään ja kertoa menneisyydestään. Paljon riippuu myös kuulijasta, millaisen roolin kertoja kussakin tilanteessa valitsee. Ja nimenomaan kuulijalle suunnilleen samanikäisten ihmisten erilaiset kerrontatavat ja -tyylit ovat kiehtovaa seurattavaa. Kerronta kuvastaa yksilön persoonallista suhtautumista niin omaan elämään, menneisyyteen kuin nykyhetkenkin ympäröivään maailmaan.

Päivi Markkola, FM, väitöskirjatutkija
Helsingin yliopisto, suomen kielen oppiaine